

Prof. dr hab. Andrzej Sokala

Katedra Prawa Rzymskiego, Historii Prawa i Ustrojów Państwowych
Uniwersytetu Mikołaja Kopernika
w Toruniu

RECENZJA

rozprawy doktorskiej Pana mgra Karola Krystiana Adamczewskiego
pt.: „Biblijno-rzymskie korzenie procesowej zasady *testis unus testis nullus*”,
napisanej pod kierunkiem Ks. prof. dra hab. Antoniego Dębińskiego,
Lublin 2019 (maszynopis, stron 222)

I. Wybór problemu badawczego

Przedmiotem przedłożonej do oceny rozprawy doktorskiej Pana mgra Karola K. Adamczewskiego jest procesowa zasada *testis unus testis nullus*, a ściślej rzecz biorąc biblijno-rzymskie korzenie tejże zasady.

Jak trafnie zauważa Autor (s. 9 pracy) „zarówno w literaturze polskiej, jak i zagranicznej nie ma opracowań, które podejmują w sposób całościowy temat biblijno-rzymskich korzeni procesowej zasady *testis unus, testis nullus*”, choć – rzecz jasna – kwestia ta pojawiała się incydentalnie w różnego rodzaju opracowaniach dotyczących problematyki prawa procesowego. Warto przy tym zauważyć, iż Doktorant wskazuje (s. 7 pracy), iż celem jego rozprawy jest nie tylko – co sugeruje tytuł dysertacji - „ukazanie genezy” omawianej zasady i „prześledzenie jej ewolucji w źródłach biblijnych oraz w źródłach prawa rzymskiego klasycznego i poklasycznego”, ale także „zwrócenie uwagi na proces recepcji tej zasady do sądownictwa kościelnego w pierwszych wiekach chrześcijaństwa”. Dobrze się zatem stało, iż mgr Karol K. Adamczewski podjął się zbadania i omówienia

tego zagadnienia. Doktorant, co także warto podkreślić, bo to istotne w rozprawach doktorskich, choć nie zawsze realizowane, wyraźnie stawia we wstępie do omawianej dysertacji (s. 7 pracy) tezę badawczą, „iż zasada *testis unus testis nullus* ma swoje korzenie w źródłach biblijnych oraz w prawie rzymskim”, którą zamierza w toku poczynionych badań i rozważań zweryfikować i udowodnić.

Wskazany stan rzeczy powoduje, iż wybór tematu pracy uznać należy za ze wszech miar trafny i naukowo uzasadniony, a tym samym zasługuje na pozytywną ocenę.

II. Struktura rozprawy oraz metody badawcze

Magister Karol K. Adamczewski sam trafnie wskazuje (s. 10 pracy), iż dla realizacji tak określonego i wskazanego w poprzednim punkcie recenzji celu rozprawy doktorskiej niezbędne okazało się wykorzystanie kilku metod badawczych, a w szczególności – co oczywiste zważywszy na przedmiot opracowania - metody historyczno-prawnej oraz metody prawno-porównawczej, a także – subsydiarnie – metody filologicznej (dla przekładu na język polski niektórych wykorzystanych w pracy źródeł. Podkreślić w tym miejscu wypada, że z wszystkich wskazanych wyżej metod Autor korzysta wprawnie i umiejętnie.

Doktorant przedstawił tytułowe zagadnienie w trzech obszernych rozdziałach merytorycznych, uzupełnionych wstępem, zakończeniem, wykazem skrótów i bibliografią.

Wstęp (s. 6-11 pracy) uznać można, jak się wydaje, za „klasyczny” i właściwy dla tego typu naukowych prac. Autor prezentuje w nim kolejno cel i tezę pracy, wskazuje stosowane metody badawcze, omawia zakres oraz układ rozprawy i – wreszcie - prezentuje stan badań nad podjętym zagadnieniem i źródłowo-bibliograficzne podstawy swoich dociekań.

Rozdział pierwszy recenzowanej pracy doktorskiej (s. 12-62 rozprawy) poświęcony został zagadnieniu liczby świadków w źródłach Starego Testamentu .

W rozdziale drugim (s. 63-121 pracy) zajął się Autor kwestią liczby świadków w źródłach Nowego Testamentu.

Przedmiotem zaś rozdziału trzeciego (s. 122-190 dysertacji) jest, z kolei, problem liczby świadków w źródłach rzymskiego prawa procesowego: klasycznego i poklasycznego.

Warto podkreślić, że każdy z trzech rozdziałów merytorycznych pracy Doktorant rozpoczyna krótkim wprowadzeniem, kończy natomiast syntetycznym podsumowaniem, zawierającym najistotniejsze poczynione w nim ustalenia. To niezwykle cenne i użyteczne dla czytelnika omawianej rozprawy, w istotny sposób ułatwiające jej lekturę i „śledzenie” analiz i toku rozważań Autora.

Omawianą rozprawę doktorską wieńczy interesująco napisane „Zakończenie” zawierające zestawienie najważniejszych wniosków i konkluzji, do jakich doprowadziła Autora przeprowadzona w jej rozdziałach merytorycznych wnikliwa analiza dostępnych źródeł i literatury przedmiotu.

Struktura i systematyka recenzowanej dysertacji doktorskiej nie budzą zatem żadnych zastrzeżeń. Są - w moim przekonaniu - przemyślane, klarowne, logiczne i merytorycznie uzasadnione. Równie pozytywnie wypowiedzieć się mogą o zastosowanych przez Autora metodach badawczych.

III. Podstawa źródłowa i wykorzystana literatura przedmiotu

Bazę źródłową omawianej rozprawy doktorskiej stanowią liczne teksty juredyczne i wybrane teksty nieprawnicze. Krótką ich charakterystykę daje Autor we „Wstępie” (s. 7-9), zaś szczegółowe zestawienie w specjalnym wykazie (s. 195-203 pracy).

Poddane analizie źródła biblijne (Stary i Nowy Testament) oraz rzymskie źródła prawne (od Instytucji Gaiusa poczynając, a na Digestach Justyniańskich kończąc), uzupełnione aktami soborów i synodów kościelnych oraz kilkunastoma tekstami literackimi (głównie rzymskimi), stanowią – w moim przekonaniu – wystarczająco rozległą i solidną podstawę źródłową dla przeprowadzonych badań.

Sposób wykorzystania zebranych tekstów źródłowych nie budzi – co do zasady – wątpliwości. Choć pewne uchybienia w tym względzie w recenzowanej rozprawie można wskazać. Dla przykładu, na s. 186 dysertacji, znajduje się następujące stwierdzenie: „Z pewnością konsekwencją decyzji cesarza Sewera, przytoczoną przez Paulusa w Digestach...”. To, najdelikatniej mówiąc, sformułowanie niefortunne. W chwili tworzenia Digestów cesarza Justyniana Iulius Paulus niczego już z oczywistych względów przytoczyć w nich nie mógł.

Wykorzystana literatura przedmiotu – omówiona krótko we „Wstępie” (s. 9-10 pracy), a zestawiona szczegółowo w „Bibliografii” (s. 205-217 rozprawy) – obejmuje ponad 250 pozycji o zróżnicowanym charakterze, dowodząc bardzo dobrej orientacji Doktoranta w obszernej, wielojęzycznej literaturze dotyczącej tytułowego zagadnienia jego rozprawy doktorskiej. Pan mgr Karol K. Adamczewski „porusza się” po zgromadzonym materiale bibliograficznym swobodnie – należycie, rzetelnie i wnikliwie go analizując. **Ogólna przeto ocena zebranej i wykorzystanej literatury przedmiotu wypada pozytywnie.** Niemniej jednak i w tym zakresie można by wskazać pewne drobne przeoczenia. Dla przykładu nie wykorzystał Autor monografii Wiesława Mossakowskiego pt. „*Accusator* w rzymskich procesach *de repetundis* w okresie republiki” (Toruń 1994), choć jego rozważania (na s. 130 opiniowanej rozprawy) dotyczą *lex Acilia de repetundis* – choćby nazwy i daty wydania tego aktu.

IV. Wyniki badań

Niewątpliwym osiągnięciem naukowym Autora jest już samo monograficzne opracowanie tytułowego zagadnienia. Taka monografia była, moim zdaniem, po prostu potrzebna. **Ustalenia i wyniki przeprowadzonych badań zasługują w sumie na uznanie.** **Wskazany przez Doktoranta (na s. 7 recenzowanej rozprawy) cel pracy został z powodzeniem zrealizowany.** **Postawiona zaś (na s. 7 dysertacji) teza badawcza została przez mgra Karola K. Adamczewskiego w przekonujący sposób udowodniona.**

Podkreślić wypada, że wskazane osiągnięcie nie byłoby możliwe, gdyby nie solidne przygotowanie Autora do pracy naukowej, jego możliwości intelektualne i warsztatowe oraz dociekliwość badawcza. Pozwoliły one na szczegółową i wnikliwą analizę poszczególnych aspektów zagadnienia badawczego - stanowiącego przedmiot ocenianej rozprawy.

W konsekwencji **przedłożona do recenzji rozprawa stanowi – w moim przekonaniu - samodzielne, oryginalne i wartościowe opracowanie podjętego problemu naukowego, dowodzące przy tym umiejętności Doktoranta do samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.**

V. Uwagi szczegółowe

Oczywiście, jak każda niemal praca, rozprawa doktorska Pana mgra Karola K. Adamczewskiego ma też swoje braki, usterki i drobne potknięcia.

O ile merytoryczna ocena recenzowanej rozprawy wypada – moim zdaniem – oczywiście pozytywnie, o tyle do języka opracowania i jego redakcji zmuszony jestem z recenzyjnego obowiązku - zgłosić pewne zastrzeżenia. Wprawdzie powadzony przez Autora wywód jest klarowny, ale ilość niezręczności językowych i zwykłych błędów (interpunkcyjnych, składniowych, stylistycznych i czysto korektorskich) jest – jak na standardy obowiązujące w tego typu pracach – nieco zbyt duża. Zabrakło po prostu – jak mi się wydaje - starannej korekty! Oto kilka przykładów:

- 1) w pracy trafiają się zniekształcenia nazwisk jurystów rzymskich (np. na s. 9 i 122) znajdujemy Kllistratusa, a nie Kallistratusa;
- 2) wbrew starym regułom języka polskiego (wiem, że dzisiejsze wydawnictwa poprawnościowe pozwalają na niemal wszystko!) Autor wielokrotnie rozpoczyna zdanie od skrótu – dotyczy to w szczególności inicjałów imion powoływanych autorów (tak np. na s. 51, 135, 168 i w wielu innych miejscach pracy);
- 3) przed „iż” w funkcji spójnika stawiamy – jak wiadomo – przecinek, ale Autor ocenianej pracy wielokrotnie łamie tę zasadę (np. na s. 186);
- 4) trafia się w rozprawie dość często błędnie postawiony przecinek lub jego brak (np. na s. 9, przyp. 15);
- 5) nie zawsze przypis kończy się kropką (zob. np. przyp. 580 ze s. 107);
- 6) dość liczne są wreszcie w pracy zwykłe literówki (np. na s. 174 pracy „przywoływaniu” zamiast „przywoływani);
- 7) w spisie treści (s. 2 rozprawy) pojawiają się dwukrotnie identycznie ponumerowane jednostki redakcyjne pracy (2,1,2);
- 8) wreszcie, Doktorant – w zasadzie określający analizowaną regułę procesową w wersji „*testis unus testis nullus*” – nie zawsze trzyma się tej zasady; niekiedy ujmuje ją z przecinkiem („*testis unus, testis nullus*”); nawiasem mówiąc brak w recenzowanej dysertacji wyjaśnienia, dlaczego używana w niej wersja językowa omawianej zasady odbiega od dużo częściej powoływanej w literaturze przedmiotu postaci „*unus testis nullus testis*” (zob. np. D. Liebs, *Lateinische*

Rechtsregeln und Rechtssprichwörter, München 1998, s. 234; K. Rebro, Právnické výrazy a výroky, Bratislava 1986, s. 252 oraz W. Bojarski, W. Dajczak, A. Sokala, Verba iuris. Reguły i kazusy prawa rzymskiego, Toruń 1995, s. 50).

Tego rodzaju usterki, błędy i przeoczenia nie dyskredytują, rzecz jasna, w żadnej mierze rozprawy, ale wpływają na jej ogólną ocenę. Ponieważ wyrażam przekonanie, że recenzowana rozprawa doktorska Pana mgra Karola K. Adamczewskiego powinna zostać możliwie szybko opublikowana, gdyż w pełni na to zasługuje, sugeruję Autorowi przemyślenie powyższych uwag i dokonanie w pracy niezbędnych korekt.

VI. Wnioski końcowe

Przedstawione wyżej uwagi pozwalają na stwierdzenie, że przedłożona do oceny rozprawa doktorska Pana mgra Karola Krystiana Adamczewskiego pt. „Biblijno-rzymskie korzenie procesowej zasady *testis unus testis nullus*” stanowi oryginalne, **samodzielne, wartościowe i udane opracowanie naukowe podjętego tematu**. Autor wykazał się - moim zdaniem - bardzo dobrą wiedzą prawniczą i umiejętnością samodzielnego prowadzenia badań naukowych, a także dociekliwością badawczą. Jego wywody prowadzone w rozprawie doktorskiej oceniam jako dojrzałe, rzetelne i solidne.

Podniesione przeze mnie uwagi krytyczne, zresztą nieliczne i – w części - o polemicznym charakterze, nie umniejszają w żaden sposób pozytywnej oceny rozprawy. Tak więc stwierdzić mogę, że **recenzowana dysertacja w pełni odpowiada wymogom stawianym przez prawo** (określonym w art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki – t.j. Dz.U. z 2017, poz. 1789 z późn. zm.) **oraz zwyczajnie akademickie rozprawom doktorskim**. Uwzględniając powyższe wnoszę o dopuszczenie Pana mgra Karola Krystiana Adamczewskiego do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Prof. dr hab. Andrzej Sokala

Toruń, 23 grudnia 2019 r.